

ПРИРОДНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ПАЛАЦОВО-ПАРКОВИХ АНСАМБЛІВ НА ВОЛИНІ 18-19 СТ.

Нечипорук Ю.М., аспірант

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

Анотація. В даному дослідженні розглядаються історичні передумови розвитку палацово-паркового будівництва на Волині 18-19 ст.

Ключові слова: палацово-паркові ансамблі, природні фактори, ландшафт, природне середовище.

Аннотация. Нечипорук Ю.М. Естественные факторы формирования дворцово-парковых ансамблей на Волини 18-19 ст. В данном исследовании рассматриваются исторические предпосылки развития дворцово-паркового строительства на Волини 18-19 ст.

Ключевые слова: дворцово-парковые ансамбли, естественные факторы, ландшафт, естественная среда.

Annotation. Nechiporuk Y.M. Natural factors of forming of palace-parks bands on Volyn of a 18-19 item. In given explored historical pre-conditions of development of palace-park building are examined on Volyn of a 18-19 item.

Keywords: palace-parks bands, natural factors, landscape, natural environment.

Постановка проблеми. Швидкість еволюційних процесів та ступінь розвитку палацово-паркового будівництва протягом 18-19 ст. обумовлювалось низкою обставин суспільно-політичного, економічного та соціально-культурного характеру, які склались на даний період в різних регіонах. Кожна з історичних областей України у процесі розвитку набула специфічних рис в архітектурі взагалі і, зокрема, у палацово-паркових ансамблях. Ці особливості відобразились передусім на планувальній структурі міст, де були розміщені дані об'єкти і, навпаки, містобудівельна ситуація, що історично склалася, вплинула на композицію палацових закладень.

Виникнення таких особливостей необхідно розглянути у контексті існуючого комплексу умов на Україні, та Волині зокрема, на другу половину 18 ст. І прослідкувати зміни характеру будівництва резиденцій, які відбулися на протязі 18-19 ст., визначивши основні етапи розвитку і їх хронологічні межі у нерозривному зв'язку із змінами у суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціальні, економічні, демографічні передумови, які склалися на Волині 18 ст., враховуючи зниження активності у містобудівельній діяльності на зламі 18 і 19 ст. у волинських містах, що різнилися хронологією свого заснування, адміністративно правовим статусом, політичною роллю у житті суспільства, врешті, своїми розмірами, розглядалась просторова взаємодія полацово-паркових ансамблів з містом як цілісним організмом та структурними елементами його середовища, визначивши різнохарактерні чинники, що впливали на ступінь цієї взаємодії. До числа найважливіших структурних елементів міста, що розглядались в окреслений період, насамперед належать: центральна частина (яка

зосереджувала в собі торговельну, територіальну, естетичну функції); система зовнішніх міських фортифікацій або оборонний замок; культові споруди; передмістя, головні вулиці та зовнішні дороги; міська господарська зона. Важливим є ступінь впливу вище означених факторів на формування ансамблів на різних етапах історичного розвитку.

Для Волинського регіону створення палацово-паркових закладень у містах та містечках, планувальна структура яких вже склалася історично, було характерним явищем.

Мета роботи. Дослідити історико-соціальні заснування резиденцій, зокрема вплив природних чинників на формування палацово-паркових ансамблів на Волині.

Виклад основного матеріалу.

Точкою відліку для подальшого дослідження факторів, які впливали на локацію палацово-паркових ансамблів може стати твердження, що складовою архітектурної композиції є взаємодія об'єктивних умов, які визначають функція та ландшафт ділянки, на тлі соціального та ідеологічного змісту, який закладений в її (композиції) формах.

Серед формоутворюючих чинників, які в комплексі складають містобудівельну ситуацію, важлива роль належить ландшафтним особливостям навколишнього середовища. Вплив природних факторів на вибір композиційних принципів при заснуванні резиденцій у другій половині 18-19 ст. пов'язувався насамперед з урахуванням специфіки рельєфу ділянки, і існуванням природних водоймищ (річок, озер), позначався на просторовій орієнтації ансамблів відносно сторін світу та внутрішній структурі (взаємному розташуванні палацової і паркової зон). Необхідно наголосити на тому, що ступінь такого впливу був не однаковим протягом досліджуваного періоду загалом і конкретно у кожному випадку.

Значна частина палацово-паркових закладень виникла на місці середньовічних оборонних фортифікацій або увійшла у склад замкових комплексів, оборонна здатність яких досягала не в останню чергу завдяки захисним властивостям місцевості [3. с. 109] (Володимирець, Корець). Просторове домінування замків над оточенням, функціонально необхідне для оборони, було актуальним і в першій половині 18-го ст., коли таке розташування підкреслювало унікальність резиденції.

Подібна мета досягала при виборі ділянки і закладенні нових палацово-паркових ансамблів на підвищеннях рельєфу, акцентуючи тим самим чітку роль резиденції над просторово підпорядкованою рядовою забудов.

Важливість правильної широтної орієнтації головної споруди ансамблю підкреслює і "Коротка наука будівництва дворів, палаців, замків": "...треба дбати, щоб головний фасад будинку, вхід, які звичайно повинні бути витончені архітектури, не були звернені на захід, бо з досвіду знаємо, що вітер з осіннім дощем обіб'є тиньк" [1. с. 13]. Практичний досвід саме такого розташування

парадної зони відносно сторін світу поєднувався з особливостями естетичного та психологічного сприйняття резиденцій в цілому. Світлотіньові ефекти підкреслювали велич і красу ансамблів, пластику об'ємів і архітектурних деталей, пишність, розкіш панської садиби; інсоляція парадного входу акцентувала білизну фасадів [2. с. 247] у поєднанні з яскравими барвами фасадів і квітів. У першій третині 19-го століття гра світла і тіні творила, крім того, “настрій середовища” – основного мотиву палацово-паркового будівництва романтичної епохи. До кінця цього ж століття еkleктика синтезувала в собі перший і другий підхід, не зраджуючи традиційним правилам звернення ансамблів до сторін світу.

Слід відзначити парадоксальне явище: значна кількість резиденцій на Волині розташована всупереч перерахованих правил; відхід від них можна пояснити насамперед існуючою містобудівельною ситуацією, яка обумовлювала конкретну просторову орієнтацію для забезпечення візуального взаємозв'язку будівель ансамблю з урбанізованим та природнім середовищем, найбільш вигідне сприйняття з міської території та околиць. Нехтування суто практичними міркуваннями при орієнтуванні будівель стало однією із причин руйнування багатьох ансамблів у катастрофічно короткий термін після їх зведення.

За тієї обставини що ландшафт Волині характеризує спокійний характер рельєфу, ще одним чинником, що у середні віки підсилював оборонну здатність замків, а протягом другої половини 18-19 ст. трактувався як не від'ємний структурний естетичний елемент будь-якого за масштабами палацово-паркового ансамблю, втративши свої функції природного бар'єра, був композиційний “контакт” з водними басейнами. З огляду на те, що гідрологічні умови регіону вирізняє насиченість водоймищами, їх включення у композицію ансамблю, зокрема як елемент рекреаційної зони, було природнім явищем. Тут же необхідно згадати і про давню традицію будувати стави поряд з власними садибами.

Як відомо, водойми покращують мікроклімат, сприяють розвитку рослинності. З цієї причини при розплануванні палацово-паркових ансамблів, територія яких була не достатньо обводненою, створювали системи штучних водних басейнів, а також різноманітні пристрої, пов'язані з використанням декоративних властивостей води (фонтани (Млинів, Новомалин), водоспади, каскади (Лабунь, Млинів). На кожному з етапів розвитку волинського палацово-паркового будівництва формування системи водних просторів пов'язувалось з певним семантичним навантаженням, включенням їх у знакові системи класичних парків бароко пейзажних (сентиментальних та романтичних) парків.

Так як переважна більшість волинських резиденцій засновувалась у природному оточенні, яке складалося поряд з відкритими ділянками, лісовими масивами, останні часто включались у структуру та композицію паркових зон. В основу цих схем був закладений принцип, що характеризувався ступенем антропогенного впливу на планувальну та просторову організацію окремих ділянок парків. Активна діяльність людини з перетворення ландшафту поряд з головними спорудами була максимальною, поступово послаблюючись,

зводилась до нуля на периферії. Поєднання відбувалось не тільки шляхом “переливанням просторів” (Бочаниця, Рівненська обл.). Композиційний синтез парку, лісопарку здійснювався за допомогою планувальної осі-алеї або дороги (Рівне). У даному випадку природній лісовий масив створював однорідне тло (у площинному та колористичних відношеннях) для живописного силуету парку, глибоких перспектив, що відкривались з палацових вікон.

Висновки. Одним із основних із основних чинників при проектуванні палацово-паркових ансамблів є ландшафтно-природничі особливості природного середовища у комплексі з формотворчою діяльністю людини пов’язаною з пристосуванням і перетворенням оточення для власних утилітарних і естетичних потреб, що виразилось на архітектурно-просторовому вирішенні кожного конкретного палацово-паркового ансамблю з обов’язковою поправкою на регіональну специфіку та естетичний клімат епохи (філософські ідеї, з якими пов’язувались напрямки розвитку просторово-ландшафтних структур в урбаністичних утвореннях архітектурної форми в локальних об’єктах).

Подальший напрямок досліджень. Проаналізувати архітектурно-просторовий розвиток палацово-паркових ансамблів на Волині. Функціональну типологію, та внутрішні функціональні елементів ансамблів.

Література:

1. Оксенюк Р. Нариси історії Волині (1861-1939). – Львів: Вид-во Львівського ун-ту, 1970. – С. 267.
2. Косаревський І.А. Искусство паркового пейзажа. – М.: Стройиздат, 1977. – С. 247.
3. Родичкіна О., Родичкін І. Корсунь над річкою Рось. // АУ. – 1991. – №3, с. 2-8.